

ISSN 2786-6734 (Print)
ISSN 2786-6742 (Online)

Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці ІІ

Acta Academiae Beregsasiensis. Economics

Науковий журнал

Випуск 4

Берегове 2023

"Acta Academiae Beregsasiensis. Economics" засновано у листопаді 2021 р. та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ.

Науковий журнал виходить два рази на рік.

Видання включено до «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» Категорії «Б», наказом Міністерства освіти і науки України № 768 від 20.06.2023 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ (протокол №12 від 20.12.2023 р.)

Редакційна колегія:

Головний редактор – *Бачо Роберт*, д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту, ЗУІ імені Ф. Ракоці ІІ, Україна;

Перший заступник головного редактора – *Пойда-Носик Ніна*, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту, ЗУІ імені Ф. Ракоці ІІ, Україна;

Заступник головного редактора, відповідальний редактор – *Макарович Вікторія*, к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, ЗУІ імені Ф. Ракоці ІІ, Україна;

Заступник головного редактора, відповідальний секретар – *Лоскоріх Габрієлла*, доктор філософії з обліку і оподаткування, заступник завідувача кафедри обліку і аудиту, ЗУІ імені Ф. Ракоці ІІ, Україна.

Члени редакційної колегії:

Орлов Ігор – д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, ЗУІ імені Ф. Ракоці ІІ, Україна;

Внукова Наталія – д.е.н., проф., заслужений економіст України, професор кафедри митної справи та фінансових послуг, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна;

Коваленко Юлія – д.е.н, проф, завідувач кафедри фінансових ринків та технологій, Державний податковий університет, Україна; *Бондарук Таїсія* – д.е.н, проф, заслужений економіст України, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Національна академія статистики, обліку та аудиту, Україна;

Завербний Андрій – д.е.н, проф., професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка», Україна; *Вдовенко Наталія* – д.е.н., проф., завідувач кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна;

Новіченко Людмила – к.е.н, доц., доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Національна академія статистики, обліку та аудиту, Україна; *Живко Зінаїда* – д.е.н, проф., ректор Академії економіки і педагогіки, Чеська Республіка; *Феньвеш Вероніка* – габлітований доктор наук з галузі економіки, проф., Дебреценський університет, Угорщина; *Махова Рената* – габлітований доктор наук з галузі економіки, доц., проректор, Університет Й. Шельє, Словацька Республіка; *Ілеш Балінт Чобо* – к.е.н, проф., Університет Яноша Наймана, Угорщина; *Дунай Анна* – доктор філософії з галузі економіки, проф., Університет Яноша Наймана, Угорщина; *Петі Мартон* – доктор наук з галузі економіки, віце-президент, Національний інститут стратегічних досліджень Угорщини, доцент кафедри соціально-економічної географії та планування міста, Університет Корвінус, Угорщина; *Сас Левенте* – доктор наук з галузі економіки, проф., заступник декана факультету Економіки та бізнес-адміністрування, Клужький університет імені Бабеша-Бойяї, Румунія.

УДК 330

A19

Acta Academiae Beregsasiensis. Economics : наук. журн. / редкол. : Р. Бачо, Н. Пойда-Носик, В. Макарович; Закарпат. угор. ін-т імені Ф. Ракоці ІІ. Берегове, 2023. Вип. 4. (2023). 694 с. Текст укр., англ., угор.

Науковий журнал „Acta Academiae Beregsasiensis. Economics” розрахований на науковців, докторантів, аспірантів, практиків та широкого кола читачів, які цікавляться проблематикою в галузі економічних наук. Статті публікуються на умовах міжнародної ліцензії [Creative Commons Attribution 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Публікація видання здійснюється за сприяння Інституту Стратегічних Досліджень Угорщини.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

Серія КВ №25089-15029Р від 08.11.2021 р.

Засновник наукового журналу:

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ.

Адреса: 90202 м. Берегове, пл. Кошута, буд.6.

Офіційний сайт наукового журналу:

<https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe>

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

ISSN 2786-6734 (Print)

ISSN 2786-6742 (Online)

© Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ, 2023

ISSN 2786-6734 (Print)
ISSN 2786-6742 (Online)

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Acta Academiae Beregsasiensis. Economics

Tudományos folyóirat

4. szám

Beregszász 2023

Az "Acta Academiae Beregsasiensis. Economics" tudományos folyóirat 2021-ben lett alapítva, és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa határozata alapján jelenik meg.

A tudományos folyóirat évente kétszer jelenik meg.

A **Folyóirat** az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium 2023. június 20-án kelt 768. számú rendelete alapján „**B**” kategóriájú folyóiratnak minősül, melyben publikálhatóak az ukrainai fokozatszerzéshez szükséges tudományos eredmények.

Kiadáshoz ajánlotta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2023. december 20-i 12. sz. jegyzőkönyv)

Szerkesztőbizottság:

Főszerkesztő – **Prof. Dr. Bacsó Róbert**, közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, Számvitel és Auditálás Tanszék vezetője, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ukrajna.

Általános főszerkesztő-helyettes – **Prof. Dr. Pojda-Noszik Nina**, közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, Számvitel és Auditálás Tanszék professzora, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ukrajna.

Főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő – **dr. Makarovics Viktória**, közgazdaságtudomány kandidátusa, egyetemi docens, Számvitel és Auditálás Tanszék docense, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ukrajna.

Főszerkesztő-helyettes, felelős titkár – **dr. Loszkorih Gabriella**, PhD, tanszékvezető-helyettes, Számvitel és Auditálás Tanszék, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ukrajna.

Szerkesztőbizottság:

Prof. Dr. Orlov Igor – közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, az Ukrainai Közgazdaságtudományi Akadémia akadémikusa, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ukrajna; **Prof. Dr. Vnukova Natália** – közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, Ukrajna érdemesült közgazdásza, Vám és Pénzügyi Szolgáltatások Tanszék professzora, Szemen Kuznyec Harkovi Nemzeti Gazdaságtudományi Egyetem, Ukrajna; **Prof. Dr. Kovalenko Julia** – közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, Pénzügyi Piacok és Technológiák Tanszék vezetője, Állami Adóegyetem, Ukrajna; **Prof. Dr. Bondáruk Tajiszija** – közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, Ukrajna tiszteletbeli közgazdásza, Pénzügyek, Bank és Biztosítás Tanszék vezetője, Nemzeti Statisztikai, Számviteli és Auditálási Akadémia, Ukrajna; **Prof. Dr. Záverbuij András** – közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, Külgazdasági és Vámtevékenység Tanszék professzora, Lembergi Nemzeti Politechnikai Egyetem, Ukrajna; **Prof. Dr. Vdovenko Natália** – közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, Globális Közgazdaság Tanszék vezetője, Ukrajna Nemzeti Bioerőforrás- és Természetgazdálkodási Egyetem, Ukrajna; **dr. Novicsenko Ljudmila** – közgazdaságtudományok kandidátusa, egyetemi docens, Számvitel, Auditálás és Adózás Tanszék docense, Nemzeti Statisztikai, Számviteli és Auditálási Akadémia, Ukrajna; **Prof. Dr. Zsivko Zinaida** – közgazdaságtudományok nagydoktora, professzor, rektor, Közgazdasági és Pedagógiai Akadémia, Csehország; **Dr. habil. Fenyves Veronika** – PhD, egyetemi tanár, tanszékvezető, oktatási dékánhelyettes, Gazdaságtudományi Kar, Számviteli és Pénzügyi Intézet, Controlling Tanszék, Debreceni Egyetem, Magyarország; **Dr. habil. Ing. Machová Renáta** – PhD, rektorhelyettes, egyetemi docens, Selye János Egyetem, Szlovákia; **Prof. Dr. Illés Bálint Csaba** – PhD, egyetemi tanár, Neumann János Egyetem, Magyarország; **Prof. Dr. Dunai Anna** – PhD, egyetemi tanár, Neumann János Egyetem, Magyarország; **Dr. Péti Márton** – PhD, Nemzetstratégiai Kutatóintézet, elnökhelyettes; egyetemi docens, Gazdaságföldrajz és városfejlesztés tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem, Magyarország; **Prof. Dr. Szász Levente** – PhD, egyetemi tanár, dékánhelyettes, Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Magyar Intézet, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Románia.

ETO 330

A19

Acta Academiae Beregsasiensis. Economics: tudományos folyóirat / szerk.: R. Bacsó, N. Pojda-Noszik, V. Makarovics. II. RFKMF. Beregszász, 2023. 4. szám (2023). 694 c.

Az „Acta Academiae Beregsasiensis. Economics” tudományos folyóiratban a doktoranduszok, posztgraduális hallgatók, kutatók és gyakorlati szakemberek tudományos kutatásait tesszük közzé. A tanulmányok [Creative Commons Attribution 4.0.](#) c. nemzetközi licence alapján jelennek meg

Az "Acta Academiae Beregsasiensis. Economics" megjelenésében együttműködő partner volt a Nemzetstratégiai Kutatóintézet.

*A nyomtatott tömegűjékoztatási eszközök állami nyilvántartásba vételéről szóló igazolás száma
KB 25089-15029P 2021. november 8.*

Tudományos folyóirat alapítója:

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Cím: 90202, Beregszász, Kossuth tér 6.

A tudományos folyóirat hivatalos honlapja:

<https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe>

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

ISSN 2786-6734 (Print)

ISSN 2786-6742 (Online)

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2023

ISSN 2786-6734 (Print)
ISSN 2786-6742 (Online)

**Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education**

Acta Academiae Beregsasiensis. Economics

Scientific journal

Volume 4

Berehove 2023

„Acta Academiae Beregsasiensis. Economics” was founded in November, 2021 and is published by the decision of the Academic Council of the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

The scientific journal is published twice a year.

The journal is included in Category "B" according to the "List of scientific professional editions of Ukraine, in which the results of dissertations for the degree of Doctor of Science and Ph.D. can be published", by order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 768 dated 20.06.2023.

Recommended for publication by the Academic Council of the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (protocol No. 12 dated December 20, 2023)

Editorial board:

Editor-in-Chief – *Bacho Robert*, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Accounting and Auditing, FR II THCHE, Ukraine;

First Deputy Editor-in-Chief – *Poyda-Nosyk Nina*, Doctor of Economics, Professor, Professor at the Department of Accounting and Auditing, FR II THCHE, Ukraine;

Deputy Editor-in-Chief, managing Editor – *Makarovykh Viktoriia*, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Accounting and Auditing, FR II THCHE, Ukraine.

Deputy Editor-in-Chief, responsible secretary – *Gabriella Loskorikh*, Candidate of Economic Sciences, Deputy Head of the Accounting and Auditing Department, FR II THCHE, Ukraine

Editorial Board Members:

Ihor Orlov - Doctor of Economics, Professor, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, FR II THCHE, Ukraine; *Nataliia Vnukova* – Doctor of Economics, Professor, Honored Economist of Ukraine, Professor at the Department of Customs Affairs and Financial Services, Symon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine; *Yuliia Kovalenko* - Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Financial Markets and Technologies, State Tax University, Ukraine; *Taisiia Bondaruk* - Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, National Academy of Statistics, Accounting and Audit, Ukraine; *Andrij Zaverbnyj* - Doctor of Economics, Professor, Professor at the Department of Foreign Trade and Customs of the Lviv Polytechnic National University, Ukraine; *Natalia Vdovenko* - Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Global Economy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine; *Liudmyla Novichenko* – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Accounting, Auditing and Taxation, National Academy of Statistics, Accounting and Audit, Ukraine; *Zinaida Zhyvko*– Doctor of Economics, Professor, Rector, Academy of Economics and Pedagogy, Czech Republic; *Fenyves Veronika* - Habilitated Doctor of Sciences in Economics, Head of the Department of Controlling, University of Debrecen, Hungary; *Makhova Renata* - Habilitated Doctor of Sciences in Economics, Associate Professor, Vice-rector, J. Selye University, Slovak Republic; *Illés Bálint Csaba* – Candidate of Sciences in Economics, Professor, John von Neumann University, Hungary; *Dunay Anna* – Doctor Philosophy in Economics, Professor, John von Neumann University, Hungary; *Peti Marton* - Doctor Philosophy in Economics, vice-president, Research Institute for National Strategy, Hungary; associate professor, Department of Geography and Planning, Corvinus University of Budapest, Hungary; *Szász Levente* – Doctor of Management, Professor, Deputy Dean at the Faculty of Economics and Business Administration, Babeş-Bolyai University, Romania.

UDC 330

A19

Acta Academiae Beregsasiensis. Economics: scientific journal / editor. : R. Bacho, N. Poyda-Nosyk, V. Makarovykh. FR II THCHE. Berehove, 2023. Vol. 4. (2023) 694 p. Text Ukrainian, English, Hungarian.

Scientific journal „Acta Academiae Beregsasiensis. Economics” intended for scientists, doctoral students, post-graduate students, practitioners and a wide range of readers who are interested in issues in the field of economic sciences. Articles are published under the terms of the [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) International License.

Publication of the scientific journal "Acta Academiae Beregsasiensis. Economics" is carried out with the assistance of the Research Institute for National Strategy.

*State registration certificate of a printed mass media
Series KB No. 25089-15029P dated November 8, 2021.*

The founder of the scientific journal is

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Correspondence address: Kossuth sq.6, Berehove

The official website of the scientific journal:

<https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe>

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

ISSN 2786-6734 (Print)

ISSN 2786-6742 (Online)

© Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2023

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Пойда-Носик Н., Бачо Р. Оцінка перспектив бізнесу в автомобільній промисловості України: національні та регіональні аспекти розвитку галузі	19
Атамас О. Інвестиційна привабливість регіонів України: проблематика, рекомендації, перспективи	29
Венгер В., Романовська Н., Шейко О. Кон'юнктурні особливості українського ринку круп	37
Шалаї К., Максим Дьєрдьє Надь Т. Аналіз економічної просторової структури: фокус на Великобританію	51
Кравченко О., Бадай А. Роль державного регулювання оплати праці	60
Кривенко Н. Оцінка міжнародної економічної інтеграції: методичні підходи з виділенням агропродовольчих ринків	70
Перегида Ю. Оцінка конкурентоспроможності господарств у виробництві продукції тваринництва через призму показників імпорту та експорту	80
Похиленко Н. Права інтелектуальної власності як стримуючий чинник інноваційної активності в сільському господарстві	92
Пушкар Т., Славута О. Сприйняття процесів цифровізації мешканцями як основа впровадження програм збалансованого розвитку міст	107
Самусевич Я., Теницька І., Рудиченко А. Оцінювання впливу екологічного контролю на забезпечення раціонального природокористування в Україні	118
Сидоренко Є. Проблеми цифрової трансформації територіальних громад та шляхи їх вирішення	134
Харченко Н. Деякі аспекти соціально-економічних детермінант здоров'я	144
Усата Н. Концептуальні основи циркулярної економіки в сільському господарстві	153
Шапуров О. Промислові інновації: інтернет речей, блокчейн, цифровий двійник	164
Шуба М., Шуба О. Світовий ринок легкових автомобілів: особливості та тенденції розвитку	178

РОЗДІЛ 2. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

Журавльова І. Фінансовий менеджмент в сучасному вимірі	188
Балінтова М. Вивчення зв'язку між зеленим банківським маркетингом і лояльністю до банку на прикладі словацьких клієнтів	205
Богріновцева Л., Бондарук О., Ключка О. Фінансова безпека страхового ринку: теоретичний аспект	216
Поті Б., Сока К., Потокі Л. Застосовність моделей прогнозування банкрутства в секторі роздрібної продовольчої продукції західної Угорщини	227
Даудова Г., Грінько А. Еволюція процесів цифровізації в діяльності фінансових органів місцевого самоврядування в Україні	240
Жиглей І., Лайчук С., Поліщук І. Бібліографічний аналіз публікацій щодо соціального інвестування за даними платформи Web of Science	253
Заїчко І. Особливості та основні напрями грошово-кредитної політики України в умовах воєнного стану	264
Орехова К., Головко О. Вибір організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки газорозподільних підприємств	277
Татаринцева Ю., Юр'єва І., Назарова Т. Вплив розвитку соціальної відповідальності та сталого цифрового маркетингу на фінансову складову бізнес-процесів в умовах цифрової економіки	293
Шишкіна О. Вплив фінтех інновацій на глобальні валютні ринки	307
Ярошевич Н. Рівень фінансової децентралізації місцевих бюджетів в Україні	321

РОЗДІЛ 3. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Варцаба В., Макарович В., Лоскоріх Г. Аналіз проблематики обліку інноваційного капіталу в Україні	334
Ганусич В., Йолтуховська О., Шеверя Я. Концепція створення вартості в інтегрованій звітності	346
Грицай О., Лішнянська І. Облікове забезпечення визначення собівартості надани медичних послуг	358
Дубинська О. Теоретичні й практичні аспекти аудиту фінансової звітності як напряму виявлення загроз фінансовій безпеці підприємства в умовах воєнного стану	374
Єршова Н. Бухгалтерський консалтинг як «м'яка технологія» підтримки розвитку малого та середнього бізнесу	385
Кошіль А., Мельянова Л. Економічна сутність та облікове відображення електронних грошей в умовах сучасності	397
Макаренко І., Рудиченко А. Цифрова відповідальність компаній: економічна сутність поняття та концептуальні підходи	409
Мартін К., Сіладі Н. Важливість цінності бренду з позиції активів компанії	421
Мірошниченко О., Щигорєва В. Система оподаткування малого бізнесу: досвід Польщі	435
Микієвич О., Тивончук О. Виклики та перспективи переходу до міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні та світі	448
Москаль Н. Перспективи застосування технології блокчейну в аудиторській діяльності	458
Московчук А., Дорош В. Детермінанти формування фінансових результатів: ретроспективний та перспективний аналіз	468
Нашкерська Г. Обмеження визнання інформації активом в бухгалтерському обліку	479
Онищенко В., Кононенко Д., Чупін М. Інструменти стратегічного аналізу в управлінні підприємством: огляд, класифікація, критерії вибору	493
Писаренко Т. Організація управлінського обліку грошових коштів від операційної діяльності	507
Портоварас Т. Види сучасного економічного аналізу та їх характеристика	516
Скаска О., Дмишко Я. Проведення зовнішньої оцінки ефективності та якості роботи підрозділу внутрішнього аудиту банку	529
Сарахман О., Шурпенкова Р., Калайтан Т. Сучасні реалії незалежного аудиту фінансової звітності банків	540
Цятковська О. Методологічні основи побудови обліку нефінансових активів державних установ	552
Шишкова Н. Автоматизація обліку запасів: інноваційні технології, оцінка ефективності	563

РОЗДІЛ 4. МЕНЕДЖМЕНТ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

Тан Ч.Ч. Бібліометричний картографічний аналіз компетенцій, адаптованих до промисловості 4.0 та 5.0 на основі літератури про великі дані: наслідки для кар'єрної орієнтації	578
Альхмад Г. Фактори, що впливають на жіноче підприємництво в країнах, що розвиваються. Наскільки ми далекі від підтримки жіночого підприємництва?	591
Васильчак С., Штерма Т. Трудовий потенціал як об'єкт менеджменту	605
Вороніна В., Захарова Л. Стратегічне управління роботою команд в умовах сучасного наукового, інноваційного та бізнес-середовища	613
Антал К., Максим Дьєрдьє Надь Т. Проблеми та досвід працевлаштування за кордоном у відображенні емпіричного дослідження	623
Немчук П. Особливості управління розвитком корпоративних аграрних формувань	633
Прокопов Д. Біоенергетика у сталому розвитку сільського господарства: проблеми та перспективи розвитку галузі	643
Серьогіна Д., Матвєєва Н., Пушкар Т. Інноваційний розвиток в рамках сталого розвитку: пошук балансу між економічною ефективністю та екологічною стійкістю	653
Барабшє Карпаті Д., Оросне Ілчїк Б. Визначення особистого хисту до підприємництва у здобувачів вищої освіти	666

РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ на монографію Бачо Р., Пойда-Носик Н. «Automotive industry in Ukraine: key approaches to assessing labor market and business perspectives»	682
РЕЦЕНЗІЯ на монографію Лоскорїх Л., Перчі О. «Обліково-аналітичне забезпечення діяльності ІТ-підприємств в Україні»	684
Загальні вимоги до оформлення рукописів	686

TARTALOM

1.FEJEZET. NEMZETI ÉS REGIONÁLIS GAZDASÁG

Pojda-Noszik N., Bacsó R. Üzleti kilátások értékelése Ukrajna autóiiparában: nemzeti és regionális vonatkozások	19
Atamász A. Ukrajna régióinak befektetési vonzata: problémák, ajánlások, jövőbeni kilátások	29
Venger V., Romanovszka N., Sejkó O. Az ukrán gabonapiac konjunkturális jellemzői	37
Sallai K., Makszim Györgyné Nagy T. Gazdasági térszerkezet-elemzés: fókuszban Nagy-britannia	51
Krávcsenko O., Badaj A. A munkabér állami szabályozásának szerepe	60
Krivenkó N. Nemzetközi gazdasági integráció értékelése: módszertani megközelítések az agrár-élelmiszer piacok kiválasztásakor	70
Pereguda Gy. A gazdaságok versenyképességének mérése az állati eredetű termékek előállításában az import és export mutatók segítségével	80
Pohilenkó N. A szellemi tulajdonjogok, mint a mezőgazdasági innovációs tevékenység visszatartó tényezője	92
Puskár T., Szlavuta O. A digitalizációs folyamatok lakossági elfogadása a kiegyensúlyozott városfejlesztési programok megvalósítása érdekében	107
Szamuszevics J., Tenyicka I., Rudicsenkó A. A környezeti ellenőrzés hatásának mérése Ukrajnában a racionális természetgazdálkodás érdekében	118
Szidorenkó J. A kistérségek digitális átalakulásának problémái és megoldási lehetőségei	134
Harcsenkó N. Az egészséget meghatározó társadalmi-gazdasági tényezők néhány vonatkozása	144
Uszáta N. A körforgásos gazdaság fogalmi alapjai a mezőgazdaságban	153
Sapurov A. Ipari innovációk: tárgyak internete, blokklánc, digitális hasonmás	164
Suba M., Suba O. Személygépkocsik világpiaça: jellemzői és fejlődési trendjei	178

2. FEJEZET. PÉNZ- ÉS BANKÜGY

Zsuravlyova I. Pénzügyi menedzsment a jelenkori dimenzióban	188
Bálintová M. A zöld bankmarketing és a bankhűség kapcsolatának vizsgálata Szlovák ügyfelek esetében	205
Bohrinceva L., Bondaruk O., Klyucska O. A biztosítási piac pénzügyi biztonsága: elméleti megközelítés	216
Patyi B., Szóka K., Pataki L. Csődelőrejelző modellek alkalmazhatósága a nyugat-magyarországi élelmiszer-kiskereskedelmi szektorban	227
Daudova G., Hrinýkó A. A digitalizációs folyamatok evolúciója az ukrajnai helyi önkormányzatok pénzügyi szerveinek tevékenységében	240
Zsiblej I., Lajcsuk S., Poliscsuk I. Társadalmi befektetésekkel foglalkozó publikációk bibliográfiai elemzése a Web of Science platform adatai alapján	253
Zajicskó I. Ukrajna monetáris és hitelpolitikájának sajátosságai és irányai a hadiállapot idejében	264
Orjekhova K., Golovkó O. A gázelosztó vállalkozások pénzügyi biztonságát szavatoló szervezeti és gazdasági mechanizmus kiválasztása	277
Tatarinceva J., Jurjeva I., Nazarova T. A társadalmi felelősségvállalás és a fenntartható digitális marketing fejlődésének hatása az üzleti folyamatok pénzügyi komponensére a digitális gazdaság körülményei között	293
Siskina O. A fintech innovációk hatása a globális valutapiacokra	307
Jarosevics N. A helyi költségvetések pénzügyi decentralizációjának szintje Ukrajnában	321

3. FEJEZET. SZÁMVITEL ÉS ADÓÜGY

Varcaba V., Makarovics V., Loszkorih G. Az innovációs tőke számviteli problémáinak elemzése Ukrajnában	334
Hanuszics V., Joltuhovszka O., Severya Ja. Az értékteremtés koncepciója az integrált jelentéstételben	346
Hricáj O., Lisnyánska I. Az orvosi szolgáltatások önköltségének meghatározásához szükséges számviteli alátámasztás sajátosságai	358
Dubinszka O. A pénzügyi beszámoló köznyelvű vizsgálatának elméleti és gyakorlati aspektusai, mint a hadiállapot idejében működő vállalatok pénzügyi biztonságát fenyegető veszélyeinek azonosítási iránya	374
Jersova N. A számviteli tanácsadás mint "puha technológia" a kis- és középvállalkozások fejlődésének támogatására	385
Kosil A., Meliankova L. Az elektronikus pénz gazdasági lényege és számviteli tükrözése a jelenkori körülményekben	397
Makarenkó I., Rudicsenkó A. A vállalatok digitális felelősségvállalása: gazdasági tartalom és koncepcionális megközelítések	409
Martin K., Szilágyi N. A márkaérték fontossága a vállalat eszközeinek szempontjából	421
Mirosznicsenkó O., Scsigorjeva V. A kisvállalkozások adórendszere: Lengyelország tapasztalata	435
Mikijejics O., Tivoncsuk O. A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardokra való áttérés kihívásai és kilátásai Ukrajnában és a világban	448
Moszkály N. A blockchain-technológia használatának kilátásai a könyvvizsgálói tevékenységekben	458
Moszkovcsuk A., Doros V. A pénzügyi eredmények kialakulásának meghatározó tényezői: retrospektív és prospektív elemzés	468
Naskerszka G. Az információ eszközként való elismerésének korlátozásai a számvitelben	479
Oniscsenkó V., Kononenkó D., Csupin M. Stratégiai elemzési eszközök a vállalatirányításban: áttekintés, osztályozás, kiválasztási kritériumok	493
Piszarenkó T. A működési tevékenységekből származó cash flow-k vezetői számvitelének megszervezése	507
Portovárász T. A modern gazdasági elemzés típusai és jellemzőik	516
Skaszko O., Dmiskó J. A bank belső ellenőrzésért felelős egység munkahatékonyságának és -minőségének külső értékelése	529
Szarakhman O., Surpenkova R., Kalajtan T. A bankok pénzügyi kimutatásainak jelenkori valósága a független könyvvizsgálat tükrében	540
Cjatkovszka O. Az állami intézmények nem pénzügyi eszközeinek számviteli módszertani szempontok alapján	552
Siskova N. A készletek számvitelének automatizálása: innovatív technológiák és hatékonyságértékelés	563

4. FEJEZET. MENEDZSMENT ÉS INNOVATÍV FEJLŐDÉS

Tan Cs.Cs. Az Ipar 4.0-hoz és 5.0-hoz adaptált kompetenciák bibliometrikus feltérképezése a Big Data szakirodalom alapján: a pályaorientációra gyakorolt hatás	578
Almhamad G. A női vállalkozói készséget befolyásoló tényezők a fejlődő országokban. Milyen messze vagyunk a női vállalkozások támogatásától?	591
Vasilycsák Sz., Sterma T. A munkaerőpotenciál, mint a menedzsment tárgya	605
Voronina V., Zaharova Ly. Csapatmunka stratégiai irányítása modern tudományos, innovatív és üzleti környezetben	613
Antal K., Makszim Györgyné Nagy T. A külföldi munkavállalás kihívásai, tapasztalatai egy empirikus kutatás tükrében	623
Nemcsuk P. Az agráripari vállalkozások szervezeti sajátosságai	633
Prokopov D. Bioenergia a mezőgazdaság fenntartható fejlődésében: az ipar fejlődésének problémái és kilátásai	643
Szeryogina D., Matvejeva N., Puskár T. Innovatív fejlődés a fenntartható fejlődés kereteiben: egyensúly megtalálása a gazdasági hatékonyság és a környezeti fenntarthatóság között	653
Barabásné dr. Kárpáti D., Oroszné Ilcsik B. Vállalkozói hajlandóság vizsgálata az egyetemi hallgatók körében	666

RECENZIÓK

Recenzió Bacsó Róbert és Pojda-Noszik Nina "Ukrajna autóipara: kulcsfontosságú megközelítések a munkaerőpiaci és üzleti kilátások értékeléséhez" című monográfiájára	682
Recenzió Loszkorih Gabriella és Pércsi Oxána "Az ukrajnai IT-vállalkozások tevékenységének számviteli és elemzési támogatása" című monográfiájára	684
Publikációs követelmények	689

CONTENT

CHAPTER 1. NATIONAL AND REGIONAL ECONOMY

Poyda-Nosyk N., Bacho R. Assessing business perspectives in the automotive industry of Ukraine: national and regional aspects of sectoral development	19
Atamas O. Investment attractiveness of regions in Ukraine: problems, recommendations, prospects	29
Venger V., Romanovska N., Sheiko O. Conjuncture features of the Ukrainian grain market	37
Sallai K., Makszim Györgyné Nagy T. Economic spatial structure analysis: focus on Great Britain	51
Kravchenko O., Badai A. The role of state regulation of wages	60
Kryvenko N. Assessment of international economic integration: methodological approaches with the selection of agricultural markets	70
Perehuda Yu. Assessment of the competitiveness of farmhouses in the production of livestock products through the prism of import and export indicators	80
Pohylenko N. Intellectual property rights as a restriction factor of innovative activity in agriculture	92
Pushkar T., Slavuta O. Perception of digitalization processes by residents as a basis for implementing programs of balanced urban development	107
Samusevych Ya., Tenytska I., Rudychenko A. Assessment of the impact of environmental control on ensuring rational nature use in Ukraine	118
Sydorenko Ye. Digital transformation as an economic tool restoration of territorial communities	134
Kharchenko N. Some aspects of socio-economic determinants of health	144
Usata N. Conceptual foundations of the circular economy in agriculture	153
Shapurov O. Industrial innovations: Internet of things, blockchain, digital double	164
Shuba M., Shuba O. The global market of passenger cars: features and development trends	178

CHAPTER 2. FINANCE AND BANKING

Zhuravlyova I. Financial management in the contemporary dimension	188
Bálintová M. Examining the relationship between green bank marketing and bank loyalty in the case of Slovak customers	205
Bohrinovtseva L., Bondaruk O., Klyuchka O. Financial security of the insurance market: theoretical aspect	216
Patyi B., Szóka K., Pataki L. Applicability of bankruptcy prediction models in the western Hungarian food retail sector	227
Daudova G., Grinko A. The evolution of digitization processes in the activities of financial bodies of local self-government in Ukraine	240
Zhyhlei I., Laichuk S., Polishchuk I. Bibliographical analysis of publications on social investment according to Web of Science platform data	253
Zaichko I. Peculiarities and main directions of the monetary and credit policy of Ukraine under martial law	264
Oriekhova K., Golovko O. Choosing an organizational and economic mechanism to ensure the financial security of gas distribution companies	277
Tataryntseva Yu., Yuryeva I., Nazarova T. The impact of the development of social responsibility and sustainable digital marketing on the financial component of business processes in the conditions of the digital economy	293
Shyshkina O. The impact of fintech innovations on global currency markets	307
Yaroshevych N. The level of local budgets financial decentralization in Ukraine	321

CHAPTER 3. ACCOUNTING AND TAXATION

Vartsaba V., Makarovych V., Loskorikh G. An analysis of the accounting problems for innovative capital in Ukraine	334
Hanusych V., Yoltukhovska O., Sheverya Ya. The concept of value creation in integrated reporting	346
Hrytsai O., Lishnyanska I. Accounting support for determining the cost of medical services	358
Dubynska O. Theoretic al and practical aspects of the audit of financial statements as a way identifying threats to the financial security of the enterprise in the conditions of martial law	374
Yershova N. Accounting consulting as a "soft technology" for supporting the development of small and medium-sized businesses	385
Koshil A., Meliankova L. Economic essence and reflection in the accounting of electronic money in modern conditions	397
Makarenko I., Rudychenko A. Digital responsibility of companies: Economic essence of the concept and conceptual approaches	409
Martin K., Szilágyi N. The importance of brand value in the view of the company's assets	421
Miroshnicheno O., Schigoryeva V. The system of taxation of small business: the experience of Poland	435
Mykiiievych O., Tyvonchuk O. Challenges and prospects of transition to International Financial Reporting Standards in Ukraine and worldwide	448
Moskal N. Prospects for the use of blockchain technology in auditing	458
Moskovchuk A., Dorosh V. Determinants of formatting the financial results: retrospective and prospective analysis	468
Nashkerska H. Barriers to the accounting recognition of information as an asset	479
Onyshchenko V., Kononenko D., Chupina M. Strategic analysis tools in enterprise management: overview, classification, selection criteria	493
Pysarenko T. Organization of managerial accounting for operating cash flows	507
Portovaras T. Types of modern economic analysis and their characteristics	516
Skasco O., Dmyshko Ya. Conducting an external assessment of the performance and quality of work of the bank's internal audit unit	529
Sarakhman O., Shurpenkova R., Kalaitan T. Modern realities of independent audit of banks' financial statements	540
Tsiatkovska O. Methodological basis for constructing the accounting of non-financial assets in state institutions	552
Shyshkova N. Automation of inventory accounting: innovative technologies, efficiency assessment	563

CHAPTER 4. MANAGEMENT AND INNOVATIVE DEVELOPMENT

Tan Chai Ching Big Data Literature-based Bibliometric Mapping Analysis for Competences Adaptable to Industry 4.0 and 5.0: Implications for Career Orientation	578
Almhamad G. The factors affecting women entrepreneurship in developing countries. How far are we from supporting women entrepreneurship?	591
Vasylchak S., Shterma T. Labor potential as an object of management	605
Voronina V., Zakharova L. Strategic management of team work in the conditions of a modern scientific, innovative and business environment	613
Antal K., Makszim Györgyné Nagy T. The challenges and experiences of employment abroad in the reflection of an empirical research	623
Nemchuk P. Peculiarities of managing the development of corporate agrarian formations	633
Prokopov D. Bioenergy in the sustainable development of agriculture: problems and prospects for the development of the industry	643
Serogina D., Matvieieva N., Pushkar T. Innovative development within the framework of sustainable development: finding a balance between economic efficiency and environmental sustainability	653
Barabásné dr. Kárpáti D., Oroszné Ilcsik B. Examination of entrepreneurial propensity among university students	666

MONOGRAPH REVIEWS

REVIEW of the Monograph by R. Bacho and N. Poyda-Nosyk «Automotive industry in Ukraine: key approaches to assessing labor market and business perspectives»	682
REVIEW of the monograph by Loskorich L., Perchi O. «Accounting and analytical support of the activities of IT enterprises in Ukraine»	684
General requirements for manuscripts	691

DOI 10.58423/2786-6742/2023-4-92-106

УДК 330.3:631.11

Наталія ПОХИЛЕНКО

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-0255-001X

Scopus Author ID: 57944727000

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК СТРИМУЮЧИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Анотація. Інновації є рушієм подальшого науково-технічного прогресу та нині виступає запорукою ефективності функціонування економічної системи. Прагнення захисту прав на фінансову винагороду її творця сформувало ринок прав інтелектуальної власності, які стали об'єктом дослідження. Володіння такими правами дозволяє підвищувати націнку на товари чи послуги та формувати додаткові обсяги валового національного продукту. Метою дослідження є визначення ролі прав інтелектуальної власності у стимулюванні інноваційної активності в сільському господарстві. Виявлено стримуючий вплив прав інтелектуальної власності на продукування нових поколінь інновацій, а також обмеження підприємницької активності, в більшій мірі починаючих підприємців. В системі досліджень, керованих наукою, постачальниками інновацій є науковці, які зацікавлені у збільшенні ренти, тому орієнтуються на великі підприємницькі організації, які зацікавлені у звуженні доступу до інновацій меншими підприємцями. Така система є домінуючою в Україні. Проаналізовано кількість об'єктів прав інтелектуальної власності демонструє безперервну спадну динаміку, на відміну від країн Європейського Союзу. В аграрному секторі економіки спостерігається зниження активності всіх суб'єктів прав інтелектуальної власності. Найнижчі темпи реєстрації прав інтелектуальної власності у вітчизняних підприємств, задіяних в сільському господарстві. Запропоновано прискорити перехід до моделі досліджень керованої користувачами інновацій. В такій системі спільні дослідження не дозволяють розмежувати права покупців і продавців інновацій, що вимагає перегляду стимулів для активізації інноваційного розвитку. Запропоновано застосувати механізм співфінансування досліджень з бюджетів різних рівнів державного управління та виробників сільськогосподарської продукції, а також створення фонду для фінансування підтримання партнерства після дослідницької діяльності.

Ключові слова: права інтелектуальної власності, інноваційний розвиток, сільське господарство, Україна.

JEL Classification: Q10, Q18, Q19

Absztrakt. Az innovációk a tudományos-technikai haladás hajtóereje és jelenleg a gazdasági rendszer működési hatékonyságának záloga. Alkotójának anyagi jutalomhoz fűződő jogvédelmi vágya alakította a szellemi tulajdonjogok piacát, amely jelen kutatás tárgyává vált. Az ilyen jogok birtoklása lehetővé teszi az áruk vagy szolgáltatások felárának növelését és a bruttó nemzeti termék további volumenének előállítását. A tanulmány célja a szellemi tulajdonjogok mezőgazdasági innovációs tevékenység ösztönzésében betöltött szerepének meghatározása. Feltárult a szellemi tulajdonjogok visszatartó hatása az innovációk új generációinak létrehozásában, valamint a vállalkozói tevékenység korlátozására, főleg a kezdő vállalkozók körében. A tudományvezérelt kutatási rendszerben az

innovációalkotók a használati jogdíjak emelésében érdekelt tudósok, így azokat a nagy üzleti szervezeteket célozzák meg, amelyek a kisebb vállalkozók innovációhoz való hozzáféréseinek szűkítésében érdekeltek. Egy ilyen rendszer uralkodik Ukrajnában. Az elemzett szellemi tulajdonjogok száma az Európai Unió országaival ellentétben folyamatos csökkenő tendenciát mutat. A gazdaság mezőgazdasági szektorában a szellemi tulajdonjogok valamennyi alanya aktivitáscsökkenést mutat. A szellemi tulajdonjogok bejegyzésének legalacsonyabb aránya a hazai mezőgazdasággal foglalkozó vállalkozásoknál tapasztalható. Javasoljuk a felhasználó-vezérelt innovációs kutatási modellre való átállás felgyorsítását. Egy ilyen rendszerben a közös kutatás nem teszi lehetővé az innovációk vevőinek és eladóinak jogmegkülönböztetését, ami az innovatív fejlesztések aktiválását szolgáló ösztönzőinek felülvizsgálatát igényli. Javasolt a kutatás társfinanszírozása a különböző államigazgatási szintek költségvetéséből valamint a mezőgazdasági vállalkozások forrásaiból, valamint egy alap létrehozásán keresztül, mely a partnerségi alapú kutatási tevékenység fenntartásának finanszírozására is alkalmas.

Kulcsszavak: szellemi tulajdonjogok, innovatív fejlesztés, mezőgazdaság, Ukrajna.

Abstract. Innovation is the driver of further scientific and technological progress and is now the key to the efficiency of the economic system. The desire to protect the rights to financial remuneration of its creator has formed the market of intellectual property rights, which are the subject of the study. Possession of such rights allows increasing the margin on goods or services and generating additional gross national product. The purpose of the study is to determine the role of intellectual property rights in stimulating innovation activity in agriculture. The author reveals the deterrent effect of intellectual property rights on the production of new generations of innovations, as well as the restriction of entrepreneurial activity, especially of start-up entrepreneurs. In a science-driven research system, innovation providers are scientists who are interested in increasing their rents and therefore target large business organizations that are interested in narrowing access to innovation for smaller entrepreneurs. This system is dominant in Ukraine. The analyzed number of intellectual property rights objects demonstrates a continuous downward trend, unlike in the European Union. In the agricultural sector of the economy, there is a decrease in the activity of all subjects of intellectual property rights. Domestic enterprises engaged in agriculture have the lowest rates of registration of intellectual property rights. It is proposed to accelerate the transition to a user-driven innovation research model. In such a system, joint research does not allow to distinguish between the rights of buyers and sellers of innovations, which requires a review of incentives to enhance innovation development. The author proposes to apply a mechanism of co-financing research from the budgets of different levels of government and agricultural producers, as well as to create a fund to finance the maintenance of partnerships after research activities.

Keywords: intellectual property rights, innovative development, agriculture, Ukraine.

Постановка проблеми. Розбудова економічної системи нині ґрунтується на інноваційному характері капіталу. Тож, продукування нових знань, ефективність та швидкість їхнього застосування є визначальними у підвищенні результативності діяльності бізнесу. Це можна здійснити оптимізуючи власні резерви, зокрема через зниження виробничих витрат. Економія ресурсів бізнесу забезпечує посилення його стійкості, стабільності розвитку, а також підвищує ймовірність отримання додаткових конкурентних переваг [1].

Відповідно для бізнесу важливим є доступ до інноваційних рішень. Але нині він є обмеженим, що дозволяє розробникам підвищити значимість інтелектуальної праці. Обмеження доступу до інновацій реалізується через інструмент захисту права інтелектуальної власності (далі – ПІВ). Як

передбачається, це дозволить захисти права творця на плід творчої ініціативи в обмін на фінансову винагороду.

Підвищення цінності інновацій обумовлює інтенсивність конкуренції у володінні ПІВ і відповідно сформований ринок ПІВ впливає на формування ціни продукту та/або послуги. Як нематеріальний актив ПІВ забезпечують підвищення націнки за бренд до 40% вартості продукту. Це також дозволяє підвищити в межах країни рівень виробництва ВВП. Так, володіння ПІВ дозволяє високорозвиненим країнам формувати понад 50% валового національного продукту [2, с. 89].

Однак, зміни в системі знань та активізація обміну інформації, що нині забезпечують техніко-технологічний прогрес, перебудовують характер взаємовідносин. Відкритість, доступність та участь багатьох акторів перетворюються на ключові характеристики інноваційного процесу. Такі зміни «правил гри» актуалізують перегляд ролі ПІВ у стимулюванні інноваційного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження аспектів використання інтелектуальної власності як економічної категорії та визначення умов збільшення вигод від їх використання здійснили ряд зарубіжних і вітчизняних вчених.

Зокрема, визначенню сутності інноваційного розвитку з позиції підприємства дозволило Юрчуку Н. П. та Людвіку І. І. [1] встановити фактори розвитку. На думку дослідників для творчої ініціативи підприємство має бути забезпечене фінансами, кадрами, мати техніко-технологічну базу, ефективно здійснювати маркетинг та організаційно-управлінську діяльність. Вони стверджують, що інноваційний розвиток неможливо забезпечити без інституційного середовища. Водночас Шуба І.В. та Сидоренко О.В. [2] правовідносини в сфері інтелектуальної власності розглядають як ринок, тому ПІВ мають бути комерціалізовані. Тож, всіх учасників ринку необхідно забезпечити достатнім рівнем матеріальної бази та інформуванням. Серед сприятливих умов функціонування ринку ПІВ виокремлюють чесну конкуренцію та дотримання принципу верховенства права, де участь органів державного управління мінімальна. А Газалі Е.М. (Ghazali E. M.), Мутум Д.С. (Mutum D. S.), Джаваді Х.Х. (Javadi H. H.) [5] стверджують, що дотримання ПІВ сприяє підвищенню рівня соціальної довіри, що створює передумови формування міцних партнерських відносин та зростає готовність до інформаційного обміну.

Натомість Вінс Дж.(Wiens J.) та Джексон Ч. (Jackson Ch.) [3] фокусують увагу на впливі ПІВ з точки зору підвищення продуктивності та оцінки діяльності підприємств. Вони поділяють ідею заохочення інновацій, але стверджують, що нині ПІВ обмежують перегляд корисності захищених інновацій з огляду на ймовірність судового позову їхніх власників. При цьому зауважують, що значна кількість патентів не використовуються. Значно ширше на проблематику задоволення приватних інтересів підприємців дивляться Сіньмін Лю (Xinmin Liu), Юе Чжен (Yue Zheng), Венчен Ю. (Wencheng Yu.) [6], розглядаючи її через призму стимулювання підприємницької активності в аграрній галузі. Вони

ставлять під сумнів спроможність менших та починаючих підприємців скористатись можливостями отримання та використання переваг ПІВ. Тоді як Ач З. Й. (Ács Z.J.), Аутіо Е. (Autio E.), Сзерб Л. (Szerb L.) [11] зазначають, що науковці, як постачальники портфеля ПІВ, віддають перевагу сильнішим і більшим агровиробникам. Такі взаємовідносини характерні для системи керованої наукою, де, через механізм захисту ПІВ, патерналізм відводить агровиробнику роль лише користувача інноваційних рішень. Лаплум А.О. (Laplume A.O.), Патак С. (Pathak S.) та Ксав'є-Олівейра, Е. (Xavier-Oliveira E.) [7] розвиток інноваційної діяльності пов'язують з особливостями політичної системи країни, доводячи сприятливий вплив демократичних принципів. Ядав Р. (Yadav R.) [4] стверджує, що ПІВ захищають інтереси окремих осіб, які не завжди співпадають з інтересами суспільства. Автор також звертає увагу на проблему позбавлення ПІВ на розробки, які можуть мати несприятливі наслідки, при цьому захист кращих варіантів рішень проблемного питання сповільнюється. Також комерціалізація ПІВ спонукає до продукування комерційно вигідних продовольчих товарів, що опосередковано сприяє звуженню біорізноманіття.

Гуторов А., Лупенко Ю., Шерстюк С., Пономаренко Є. [12] констатують руйнування вітчизняної науки, в тому числі аграрної. Це не дозволяє в достатній мірі забезпечити отримання валової доданої вартості. Як наслідок посилюється відтік наукових кадрів, що зумовлює падіння вітчизняного інноваційного потенціалу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перебудова економічних відносин зумовлює перегляд ролей суб'єктів ПІВ. Водночас трансформація системи державного управління в Україні надає можливість розбудови системи керованої споживачами інновацій, зокрема в сільському господарстві. Оскільки рішення в такій системі приймаються колегіально, то актуальними видаються дослідження ролі ПІВ у стимулюванні інноваційної активності та визначення динаміки її змін у вітчизняному аграрному секторі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення ролі ПІВ у стимулюванні інноваційної активності в сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреба в охороні прав тих, хто першим створює творчі роботи чи винаходи в світі постала ще понад 600 років (у 1421 році) [3], але визнання необхідності затвердження на законодавчому рівні патентних прав визнано більшістю країн світу лише у 19 ст [4]. Такі закони виокремлюють окремі класи інновацій, які мають бути захищені охоронними документами, адже вимагають формування новизни та застосування у практиці промислових об'єктів. Визначальною характеристикою таких прав є забезпечення захисту виключного права на отримання прибутку від результатів своєї роботи (нових технологій, поліпшених процедур, тощо), що має на меті стимулювати творчу ініціативу розробників та опосередковано сприяти економічному зростанню суб'єкта господарювання зокрема, та країни загалом.

Слід зауважити, що охоронні документи такі як патент, авторське право і торговий знак мають тривалий термін дії. Так, через патент держава надає

розробнику виключні права на володіння розробкою протягом 15-20 років в обмін на публічне оприлюднення винаходу. Тоді як авторське право забезпечує автору можливість отримувати винагороду за використання та відтворення інноваційного продукту протягом життя творця (понад 70 років). Водночас для відокремлення інноваційних товарів або брендів застосовують торговий знак на слово, назву, символ чи або засіб, які використовуються із таким товаром чи брендом. Термін дії подібного охоронного документу є безстроковим, за умов оновлення прав кожні 10 років.

Як інституція макрорівня, ПІВ визначають не лише правила взаємодії окремих осіб, а й сприяє розвитку інноваційної діяльності у суспільстві, спонукаючи до підприємницької діяльності інших його учасників [5]. Вони забезпечують дотримання таких норм підприємницької практики, які б запобігали незаконним діям з виготовлення та продажу підробок інтелектуальних продуктів. Підприємницьке середовище, що підтримує дотримання ПІВ сприяє підвищенню рівня соціальної довіри, в якому зростає готовність до обміну інформацією та знаннями, об'єднання у команди для формування партнерських відносин. Зрештою ефективність функціонування системи ПІВ може стимулювати створення інноваційних продуктів не лише у виробництві продовольчих товарів, а також на межі виробничої та маркетингової діяльності для виготовлення продукції згідно запитів її споживачів та швидкого продажу.

Слід враховувати, що з удосконаленням інтелектуальної власності підвищуються вимоги до їхніх користувачів. Тобто на підприємців, задіяних зокрема в аграрній сфері, зростатиме тиск необхідності збільшення потужностей виробництва та прискорення модернізації господарства, що створює додатковий бар'єр і відповідно знижує мотивацію нових підприємців започатковувати бізнес в цій сфері. Спираючись на подібні міркування, Сіньмін Лю (Xinmin Liu), Юе Чжен (Yue Zheng), Венчен Ю. (Wencheng Yu.) припускають, що ті господарства, які не здійснять вчасно модернізацію виробництва або порушують ПІВ будуть витіснені з цієї сфери діяльності. Автори емпірично доводять, що прямий позитивний вплив захисту ПІВ є лише серед ініціативних підприємців, здатних скористатися можливостями для розвитку бізнесу. У той час як фермери, які змушені займатися цією сферою без інших можливостей працевлаштування не мають істотного впливу ПІВ на успішність підприємницької діяльності. При цьому дослідженням засвідчено, що підвищення вимог до захисту ПІВ зумовлює зменшення кількості підприємців в сільському господарстві, але сприяє підвищенню якості такого підприємництва [6]

Тож постає питання визначення континууму захисту ПІВ, крайні точки якого не дозволяють отримання позитивних ефектів. Вплив ПІВ як стримуючого фактора розвитку інноваційної діяльності та економічного зростання розкривають Вінс Дж. (Wiens J.) та Джексон Ч. (Jackson Ch.). Автори обмеження ефективності інноваційної діяльності пов'язують з значним посиленням чи послабленням існуючих ПІВ. На думку дослідників, зміцнення діючих прав власників інтелектуального продукту змушує наступні покоління розробників добиватись додаткових дозволів на дослідження, що підвищує вартість нових інновацій.

Звертають увагу і на загрозу новим винахідникам бути втягнутими в судовий процес. Цим користуються переважно великі агровиробники, які використовують ПІВ для зміцнення становища на ринку, натомість середні і малі агровиробники, припускають автори, використовують права на інновації для збільшення прибутку та підвищення репутації їхніх організацій. Водночас, недостатній захист ПІВ не забезпечує співмірної фінансової вигоди витраченому часу і ресурсам на розробку інноваційного рішення. В цьому випадку оформлення прав підвищує ціну охоронного документу, не забезпечуючи реальної вигоди розробнику. А якщо розробник працює за наймом недостатньо захищені його права і перед роботодавцем, адже так складно довести цінність працевлаштованого [3].

Про прихований стимул до неправомірного використання в Індії захищених інноваційних продуктів рослинництва повідомляє Ядав Р. (Yadav R.). При приєднанні до СОТ, статтею 27,3 угоди TRIPS, в країні запроваджено вимогу формування системи захисту інтелектуальної власності на сорти рослин. Така система, зауважує автор, передбачає заохочення формування продовольчої безпеки та збереження біорізноманіття з точки зору інтересів виробників сільськогосподарської продукції. Ідея володіння ексклюзивними правами ґрунтується на усуненні ризиків вільного користування, пересування та відтворення третіми особами захищених сортів рослин, оскільки їхній генетичний матеріал є основною відмінною і комерційно цінною характеристикою. Але, як зазначає автор, природня властивість відтворення насіннєвого матеріалу спонукає фермерів працювати напівлегально через таке обмеження свобод у відтворенні біорізноманіття, а також з огляду на закритість дослідницької та експериментальної інформації. Відсутність доступу фермерам до генетичного фонду біорізноманіття в рослинництві дослідник трактує як привласнення біологічних ресурсів, водночас наголошуючи, що ПІВ стримують створення наступних кращих продуктів чи технологій, звужують можливість відстоювання прав на генетичні матеріали місцевого походження, особливо корінним населенням, не забезпечують справедливий розподіл вигод від їхнього використання майбутніми поколіннями [4].

Лаплум А.О. (Laplume A.O.), Патак С. (Pathak S.) та Ксав'є-Олівейра, Е. (Xavier-Oliveira E.) розвиток інноваційної діяльності пов'язують з особливостями політичної системи країни, які визначають умови отримання та використання ПІВ. Автори доводять, що у демократичних країнах посилення ПІВ для запобігання формування піратських партій сприяє підвищенню рівня використання інноваційних рішень. Натомість у автократичних країнах підприємці менш схильні використовувати новітні продукти і технології, якщо вимоги для отримання ПІВ підвищуються [7, с. 811]. В Україні триває процес трансформації політичної системи в значній мірі зумовлений перетвореннями глобального масштабу. Тож, очікуваним в політичному, науковому та бізнес середовищі є налагодження правил взаємодії, що стимулюватимуть до творчої взаємодії для напрацювання інноваційних рішень. Досягнення таких намірів передбачає визначення обмежень та усунення перешкод.

Розвиток інноваційної діяльності в сільському господарстві України, на думку Думанської І.Ю., обмежений з одного боку особливостями вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції, а з іншого специфікою інноваційного процесу в цій сфері.

До специфічних характеристик виробництва сільськогосподарської продукції зараховує високий виробничий ризик (очевидно пов'язаний з сезонними кліматичними аномаліями, що проявляється дедалі активніше), просторовою розосередженістю суб'єктів підприємництва в аграрній сфері, значною часткою малих форм аграрного виробництва, які стикаються з дефіцитом фінансових ресурсів, формуючи низький інноваційний попит з огляду на «несприйнятливість новацій». Ще однією особливістю сільського господарства дослідниця виокремлює виробництво «стандартної продукції», припускаємо мається на увазі уніфікованість деяких параметрів засобів виробництва [8, с.169-170].

Інноваційний процес авторка характеризує як високо ризиковий, з високою вартістю створення інновацій, відокремленістю дослідних робіт від практики господарювання підприємців, тривалістю циклу науково-дослідних робіт, просторовою віддаленістю наукових установ від суб'єктів підприємництва, переважання продуктивних інновацій (в рослинництві інновації виробничих ресурсів, таких як насіннєвий матеріал, біодобрива, біопестициди, спеціалізована техніка, а в тваринництві технологічні інновації, напр. відгодівлі худоби, системи вирощування та забою птиці). Дослідниця звертає увагу, що місцеві сільськогосподарські виробники віддають перевагу закордонним інноваційним рішенням, адже констатує низький вітчизняний інноваційний потенціал. Так, наукоємність агропромислового виробництва оцінено на рівні 0,3% [8, с. 168]. Ці наведені дані корелюються із статистичними. Кількість інноваційно активних підприємств задіяних у виробництві харчових продуктів протягом 2018-2020 рр склала 275 од. (у 2,57 рази менше ніж за період 2016-2018рр) або 14,8% від загальної кількості підприємств [9]. Водночас, установи Національної академії аграрних наук (далі – НААН), які розглядаються як генератори новацій в сільському господарстві, протягом 2022 року уклали 291 договорів з 492 агроформуваннями на впровадження розробок установ НААН. Це склало лише 0,003% серед 98,155 тис юридичних осіб задіяних в сільському господарстві (спираючись на дані 1.01.2023 року) [10, с. 16].

Певним поясненням обмеженого впливу вітчизняної аграрної науки на аграрний сектор вважаємо фокусування уваги на виробничі потужності великих аграріїв. Такі дії пояснюють угорські дослідники Ács, Z.J., Autio E., Szerb L., зазначаючи, що науковці як постачальники портфеля ПІВ віддають перевагу сильнішим монополіям, тобто великим агровиробникам, які можуть забезпечити максимальний обсяг ренти. Тоді як підприємці на ранніх стадіях розвитку обмежені суворими вимогами дотримання ПІВ, що усуває їх від процесу обміну інформації та знань і відповідно оновлення технологічних інновацій. Крім того, значні витрати на ліцензування виступають додатковим стримуючим фактором розвитку для підприємців, що лише започаткували свою діяльність [11]. Ці

закономірності і підтверджує Думанська І.Ю, вказуючи на низький інноваційний попит серед вітчизняних аграріїв.

Одним із основних показників інноваційного потенціалу науки є динаміка кількості об'єктів ППВ [12]. У 2022 році зафіксовано незначне зменшення кількості патентних заявок (на 320 од в порівнянні з 2021 роком) до Європейського патентного відомства (European Patent Office - ЕРО), що склало 67 500 од [13]. Це підтверджує майже безперервну динаміку зростання у період 2006-2021 рр., яка забезпечила приріст на 22 %. Серед інноваційно активних країн ЄС у 2022 році за кількістю поданих заявок від країн проживання заявників лідирує Німеччина (24 684 од.) [13], але у розрахунку на мільйон жителів лідерство перехопила Швейцарія (за кількістю поданих заявок від країн проживання заявників 987 од./1 млн.жителів) у Люксембургу (відповідно 951 од./1млн.жителів) [14].

Україна натомість демонструє безперервність спадної динаміки кількості об'єктів ППВ на об'єкти промислової власності (далі – ОПВ) (табл. 1). В результаті у 2022 році подано лише 50,7% ОПВ в порівнянні з даними 2019 року Частка корисних моделей у загальній кількості ОПВ також скоротилась з 14,8% у 2019 році до 8,2% у 2022 році. При цьому частка винаходів у загальній кількості ОПВ демонструє зростаючу динаміку (від 6,7% у 2019 році до 9,5% у 2022 році).

Таблиця 1.

Надходження заявок на об'єкти промислової власності*

Об'єкти промислової власності	Роки				Відхилення 2022/2021	Відхилення 2022/2019
	2019	2020	2021	2022	%	%
Винаходи, од	3856	3194	3390	2760	81,4	71,6
Корисні моделі, од	8454	5273	4427	2370	53,5	28,0
РАЗОМ, од	57189	46034	49134	28971	59,0	50,7
частка винаходів у загальній кількості ОПВ, %	6,7	6,9	6,9	9,5	X	X
частка корисних моделей у загальній кількості ОПВ, %	14,8	11,5	9,0	8,2	X	X

* Сформовано автором за джерелом [15, с.7]

Вітчизняна аграрна наука, представлена установами НААН, також демонструє сповільнення в оформленні прав інтелектуальної власності (табл. 2). Так, за результатами наукових досліджень розроблено та зареєстровано у 2022 році 253 винаходи та корисні моделі (винаходів 123 од, корисних моделей 130 од.), що становить 71,3% від попереднього року (355 од.. у 2021 році) [16, с.205].

Найменш вираженим є уповільнення щодо отримання охоронних документів на сорти, гібриди та батьківські компоненти рослин (на 17 од або 88%) у 2022 році в порівнянні з попереднім роком, а також на об'єкти авторського права та суміжних прав (9 од або 1,9%). Значно менше подано заявок на винаходи, що складає 56 % (з 25 од. у 2021 р. до 14 од. у 2022 р.) й корисні моделі - 49,4% (з 83од. до 41 од.) у відповідний період. Водночас, в категоріях «знаки товарів і

послуг», а також «селекційні досягнення в тваринництві» у 2022 р. нема жодного підтвердженого документа права інтелектуальної власності.

Таблиця 2.

**Отримано охоронних документів права інтелектуальної власності
НААН***

Об'єкти права інтелектуальної власності	Роки			Відхилення 2022/2021		Відхилення 2022/2020	
	2020	2021	2022	+/-	%	+/-	%
Винаходи, од	24	25	14	-11	56,0	-10	58,3
Корисні моделі, од	129	83	41	-42	49,4	-88	31,8
Знаки товарів і послуг, од	2	1	0	-1	0	-2	0,0
Сорти, гібриди та батьківські компоненти рослин, од	184	142	125	-17	88,0	-59	67,9
Селекційні досягнення в тваринництві, од	3	1	0	-1	0	-3	0,0
Об'єкти авторського права та суміжних прав, од	28	32	23	-9	71,9	-5	82,1
РАЗОМ, од	370	284	203	-81	71,5	-167	54,9

* Сформовано автором за джерелом [17, с. 584-589]

Негативною є динаміка винахідництва не лише зусиллями установ НААН, а і серед вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) аграрного спрямування, які визнані як найактивніші у винахідництві, а також серед вітчизняних підприємств, задіяних в сільському господарстві, що виступають заявниками-юридичними особами на реєстрацію винаходів та і корисних моделей (табл.3).

Найбільш виражено негативна динаміка проявилась за даними 2022 року серед вітчизняних сільськогосподарських підприємств, які взагалі не брали участь в реєстрації прав інтелектуальної власності. Установи НААН демонструють зменшення кількості заявок на 40 од або 35,5% у порівнянні з даними попереднього року. Зменшення винахідницької активності демонструють і ВНЗ аграрного спрямування, до 65% за порівнювані роки. Звертаємо увагу, що I півріччя 2023 р. демонструє зростання активності у реєстрації винаходів та корисних моделей у порівнянні з 2022 роком серед всіх досліджуваних груп.

Співставлення досягнень за I півріччя 2023 р. та за 2019 р. засвідчило найбільше сповільнення серед вітчизняних підприємств, задіяних в аграрній галузі (12,5 % або 7 од.).

Порівнюючи кількість заявок на винаходи і корисні моделі, подані в досліджуваних групах у період 2019-2023 рр. виявлено посилення відставання установ НААН від вищих навчальних закладів. Так, на кожні 7 заявок від НААН ВНЗ подали 10 у 2019 році, але у 2022 р і I півріччі 2023 р. відставання зросло (4 до 10). Водночас с.г. підприємства у 2019 р. подавали у 13 разів меншу кількість заявок ніж установи НААН і до 2023 р. розрив зріс (у 35 разів).

Таблиця 3.
Розподіл заявок на винаходи і корисні моделі в аграрній сфері України у
період 2019–2023 рр.*

Суб'єкти права інтелектуальної власності	Роки					Відхилення 2022/2021		Відхилення 2023**/2019	
	2019	2020	2021	2022	2023	+/-	%	+/-	%
установи НААН	103	56	62	22	35	-40	35,5	-68	34,0
Національні підприємства (заявники-юридичні особи)	8	6	3	0	1	-3	0	-7	12,5
ВНЗ з найбільшою винахідницькою активністю	147	41	83	54	84	-29	65,1	-63	57,1
співвідношення винахідницької активності установ НААН до ВНЗ	0,7	1,4	0,7	0,4	0,4	X	X	X	X
співвідношення винахідницької активності установ НААН та підприємств в аграрній галузі	12,9	9,3	20,7	X	35,0	X	X	X	X

* Сформовано автором за джерелом [18, с. 29-31]

** Дані за I півріччя 2023 року.

Окреслені результати дослідницької діяльності установ НААН дозволили забезпечити надходження коштів до спеціального фонду в обсязі 18122,57 тис.грн у 2022 році [17, с. 592]. Але дефіцит коштів академії за цей рік склав понад 43053,9 тис.грн проти профіциту у 2021 році в обсязі 10719,1 тис.грн [19]. Тож, доходи академії за 2022 рік дозволили спрямувати лише 8,9% витрат спеціального фонду (66521,7 тис.грн) на технічне переоснащення наукових установ [17, с. 454]. За наявними джерелами надходжень власних коштів НААН у 2022 році продемонстровано їх скорочення на 20,7 % (на 197672,7 тис.грн) проти попереднього року [17, С. 597], натомість у 2021 році доходи збільшувались на 29,2 % (на 213286,0 тис.грн) в порівнянні з 2020 роком [20].

Припускаємо, що такі результати оформлення ПТВ, в певній мірі обумовлені домінуванням лінійної моделі передачі інновацій, зокрема у вітчизняному сільському господарстві. В межах цієї моделі, що тривалий час в світі також переважала, інноваційні рішення розглядались як похідні від теоретичних знань і прикладних досліджень. Генератором інноваційних рішень в ній виступає науковець, більш обізнаний в концептуальних засадах. Однак, застосування лінійної моделі засвідчило слабкість зворотнього зв'язку науковців з практикуючими виробниками та переважання розробок, які мають значну частку уніфікованих та стандартизованих елементів [21]. Ці фактори негативно позначаються на швидкості адаптації інноваційних рішень до умов господарювання агровиробників, знижуючи ефективність пропозицій.

Напрацьовані міжнародною науковою спільнотою концептуальні основи зміщення підходів інноваційної політики передбачають прийняття системного інноваційного підходу, за яким домінуючу роль у спільному створенні інновацій зацікавленими сторонами відіграють їхні кінцеві користувачі (в аграрній сфері

фермери). Застосування підходів участі передбачає спільний характер дій, активне залучення всіх зацікавлених сторін в процесі колективного саморефлексивного дослідження, які намагаються разом усвідомити проблему та спільно вдосконалити практики. Дослідження за такими підходами мають циклічний характер, оскільки підтримується процес ідентифікації вузьких місць виробничої практики, їх усунення та пошук нових проблемних питань, що вимагає побудови та підтримки активної комунікації зацікавлених осіб. Тож, зростає потреба в пошуку стимулів інноваційної діяльності.

Виходячи з ситуації, що склалась в інноваційній діяльності аграрної галузі України вбачаємо необхідним прискорення переходу до моделі досліджень, керовану користувачами інноваційних рішень. Її реалізація вимагає здійснення спільних прикладних наукових досліджень, планування та здійснення яких має реалізовуватись за активної участі виробників сільськогосподарської продукції. Слід відзначити, що важливо стимулювати інноваційну активність саме малих виробників. Тож, постає необхідність формування системи стимулів та заохочень взаємодії учасників системи сільськогосподарських знань та інновації. Вагомими вважаємо механізм співфінансування досліджень (з бюджетів різних рівнів державного управління та виробників сільськогосподарської продукції), а також створення фонду, який би дозволяв продовжити здійснювати обмін знаннями між учасниками спільних прикладних досліджень після завершення партнерських угод.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перебудова економічних відносин, спровокована науково-технічним прогресом, засвідчила значимість творчої ініціативи у продукуванні інноваційних рішень. Однак, технологічний прогрес вимагає збільшення потужностей виробництва та прискорення модернізації, що ускладнює започаткування бізнесу в обраній сфері. У прагненні захисту прав творця на достойну винагороду сформовано інститут захисту ПІВ. Володіння таким правами дозволило підвищити рівень економічного розвитку не лише окремих суб'єктів підприємницької діяльності, а й окремих країн. Однак, ПІВ не гарантують отримання вигод саме розробником. Сформований ринок таких прав в більшій мірі захищає інтереси їхніх власників (покупців), тобто окремих осіб чи суб'єктів підприємницької діяльності, що іноді суперечать суспільним інтересам. Крім того, узаконення ПІВ виступає стримуючим фактором розробки інновацій з огляду на загрозу судових позовів. При цьому надмірне як посилення так і послаблення ПІВ можуть створювати бар'єри в розробці та використанні інновацій. В системі досліджень, керованій наукою, науковці виступають постачальниками портфеля ПІВ. У прагненні збільшення ренти вони орієнтуються на великі підприємницькі організації. Останні мають можливість використовувати монопольне становище, звужуючи доступ до інновацій меншими підприємцями.

Тож, підтримання поступу іноваційного розвитку вимагає наявності сприятливого інституційного середовища. Його основними характеристиками виступають чесна конкуренція, прозорість та верховенство права. В таких умовах формується соціальна довіра, що є необхідною в партнерських відносинах. Вони

є базовими в системі керовані споживачами інновацій (в аграрній сфері агровиробник). Він стає і замовником, і одним з розробників, і користувачем інноваційних рішень. Перехід до такої системи європейськими країнами забезпечив безперервну динаміку зростання кількості об'єктів ПІВ. Вважаємо, це є свідченням сприятливого впливу демократичних принципів, які забезпечують підвищення рівня використання інноваційних рішень. Натомість в Україні переважаючою залишається система керована наукою, і відповідно кількість об'єктів ПІВ демонструє безперервну спадну динаміку. В аграрному секторі економіки спостерігається зниження активності всіх суб'єктів ПІВ (вітчизняні с.г. підприємства, установи НААН, ВНЗ аграрного спрямування). Це не обумовлює, на нашу думку, необхідність прискорення переходу до моделі керованої користувачами інновацій.

Оскільки в такій системі дослідження здійснюються спільно, то стираються межі між покупцем і продавцем інновацій. Відповідно важко виокремити ПІВ. У цьому зв'язку подальші дослідження мають бути зосереджені на визначенні обсягів внеску партнерів при створенні інновації, які потребуватимуть нових стимулів до інноваційної активності. Вимога інклюзивності економічних відносин обумовлює необхідність включення малих підприємців та сприяння входження починаючих, тому дієвість для них інструментів захисту ПІВ необхідно також перевірити.

Список використаних джерел

1. Юрчук Н. П., Людвік І. І. Чинники інноваційного розвитку аграрних підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. №5 URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2021/100.pdf (дата звернення: 10.11.2023)
2. Шуба І.В., Сидоренко О.В. Дослідження світового та вітчизняного ринку права інтелектуальної власності. *Вісник НТУ «ХПІ» Економічні науки*. 2021. № 2. С. 89-93. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.2.88> (дата звернення: 15.11.2023)
3. Wiens J., Jackson Ch. How Intellectual Property Can Help or Hinder Innovation : An overview of intellectual property. *Entrepreneurship policy digest*. 2015. URL: <https://www.kauffman.org/resources/entrepreneurship-policy-digest/how-intellectual-property-can-help-or-hinder-innovation/> (дата звернення: 11.11.2023)
4. Yadav R. The role of intellectual property rights in agriculture. 2020 URL: https://www.researchgate.net/publication/341494421_THE_ROLE_OF_INTELLECTUAL_PROPERTY_RIGHTS_IN_AGRICULTURE (дата звернення: 20.11.2023)
5. Ghazali E. M., Mutum D. S., & Javadi H. H. The impact of the institutional environment and experience on social entrepreneurship: a multi-group analysis. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 2021. Vol. 27 No. 5, Pages 1329-1350. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-05-2020-0332> (дата звернення: 19.11.2023)
6. Xinmin L., Yue Zh., Wencheng, Yu. The Nonlinear Relationship between Intellectual Property Protection and Farmers' Entrepreneurship: An Empirical Analysis Based on CHFS Data. *Sustainability* 2023 , Vol.15 No.7 . <https://doi.org/10.3390/su15076071> (дата звернення: 23.11.2023)
7. Laplume A.O., Pathak S., Xavier-Oliveira E. The politics of intellectual property rights regimes: An empirical study of new technology use in entrepreneurship. *Technovation*. 2014. No.34, Pages 807–816. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2014.07.006> (дата звернення: 25.11.2023)
8. Думанська І. Ю. Чинники та передумови впровадження інноваційного процесу в агропромисловому виробництві: аспект фінансування. *Причорноморські економічні студії*.

- 2017., Вип. 23. С. 168-172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_23_34 (дата звернення: 17.11.2023)
9. Державного комітету статистики України : офіц. сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.11.2023)
10. Україна у цифрах 2022 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2023. 32 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf (дата звернення: 22.11.2023)
11. Ács Z.J., Autio E., Szerb L. National Systems of Entrepreneurship: Measurement issues and policy implications. *Research Policy*. 2014. Volume 43, Issue 3. Pages 476-494 <https://doi.org/10.1016/j.respol.2013.08.016> (дата звернення: 12.11.2023)
12. Hutorov A., Lupenko Yu., Sherstiuk S., Ponomarenko Ye., Hutorova O., Yermolenko O. Innovative Potential of the Agrarian Sector of Ukraine: Forming and Efficiency of Realization. *TEM Journal*. 2021. Volume 10, Issue 3, Pages 1228-1238, ISSN 2217-8309, <https://doi.org/10.18421/TEM103-29> (дата звернення: 15.11.2023)
13. European Patent Office. Patent applications to the European Patent Office by applicants' / inventors' country of residence. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_09_40/default/table?lang=en (дата звернення: 26.11.2023)
14. Sustainable development in the European Union : Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU / Publications Office of the European Union. Luxembourg: Imprimeries Bietlot Freres, 2022. ISBN 978-92-76-46573-7 <https://doi:10.2785/313289> (дата звернення: 22.11.2023)
15. Річний звіт. Національний орган інтелектуальної власності. 2022. 94 с. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/Annual-Report-2022-web.pdf> (дата звернення: 22.11.2023)
16. Мамчур В.А., Мазуренко О.В., Столярчук Н.М. та ін. Особливості розвитку науково-інноваційної спроможності. *Розвиток аграрного сектору та сільських територій в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення*. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2023. 199-221 с.
17. Звіт про діяльність Національної академії аграрних наук України за 2022 рік : упоряд. Адамчук В.В., Гузеватий О.Є та ін. Київ: «Аграрна наука» НААН, 2023. 603с.
18. Інтелектуальна власність у цифрах. Показники діяльності у сфері інтелектуальної власності за I півріччя 2023 року: аналітична записка. Київ : ДО “Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій”, 2023. 37 с. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/IP-in-Figures-1H-2023-web.pdf> (дата звернення: 22.11.2023)
19. Про фінансові результати НААН за 2022 рік: звіт. URL: http://naas.gov.ua/content/publicna-informaciya/Vikoristannya_koshtiv_derj_budjetu/ (дата звернення: 15.11.2023)
20. Про фінансове забезпечення та використання коштів у 2021 році в системі НААН України. Доп. Гладія М.В. на заг. зборах НААН від 18.05.2022 року. URL: http://naas.gov.ua/content/publicna-informaciya/Vikoristannya_koshtiv_derj_budjetu/ (дата звернення: 15.11.2023)
21. Pagliarino E., Orlando F., Vaglia V. et al. Participatory research for sustainable agriculture: the case of the Italian agroecological rice network. *Eur J Futures Res*. 2020. №8, 7. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40309-020-00166-9> (дата звернення: 15.11.2022).

References

1. Yurchuk, N. & Liudvik, I. (2021) Chynnyky innovatsiinoho rozvytku ahrarnykh pidpriemstv. [Factors of innovative development of agricultural enterprises]. *Efektivna ekonomika*, 5. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/100.pdf [in Ukrainian]
2. Shuba, I., & Sydorenko, O. (2021). Doslidzhennia svitovoho ta vitchyznianoho rynku prava intelektualnoi vlasnosti. [Research of the global and domestic market of intellectual property rights]. *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky)*, (2), 88–93. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.2.88> [in Ukrainian]
3. Wiens, J. & Jackson, Ch. (2015). How Intellectual Property Can Help or Hinder Innovation : An overview of intellectual property. *Entrepreneurship policy digest*. Retrieved from <https://www.kauffman.org/resources/entrepreneurship-policy-digest/how-intellectual-property-can-help-or-hinder-innovation/> [in English]
4. Yadav, R. (2020) The role of intellectual property rights in agriculture. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/341494421_THE_ROLE_OF_INTELLECTUAL_PROPERTY_RIGHTS_IN_AGRICULTURE [in English]
5. Ghazali, E. M., Mutum, D. S., & Javadi, H. H. (2021). The impact of the institutional environment and experience on social entrepreneurship: a multi-group analysis. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(5), 1329-1350. <https://doi.org/10.1108/IJEER-05-2020-0332> [in English]
6. Xinmin, L., Yue, Zh., Wencheng, Yu. (2023) The Nonlinear Relationship between Intellectual Property Protection and Farmers' Entrepreneurship: An Empirical Analysis Based on CHFS Data. *Sustainability*, Vol.15 No.7. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15076071> [in English]
7. Laplume, A.O., Pathak, S., Xavier-Oliveira, E. (2014). The politics of intellectual property rights regimes: An empirical study of new technology use in entrepreneurship. *Technovation*. No.34, Pages 807–816. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2014.07.006> [in English]
8. Dumanska, I. Yu. (2017). Chynnyky ta peredumovy vprovadzhennia innovatsiinoho protsesu v ahropromyslovomu vyrobnytstvi: aspekt finansuvannia [Factors and preconditions for introducing process in agricultural production: the financing aspect]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, Vol. 23, 168-172. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_23_34 [in Ukrainian]
9. Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrain (2023) Ofitsiyniy sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Committee of Ukraine]. Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
10. State Statistics Service of Ukraine. (2023). Ukraina u tsyfrakh 2022 [Ukraine in numbers 2022]. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf [in Ukrainian]
11. Ács, Z.J., Autio, E., Szerb, L. (2014). National Systems of Entrepreneurship: Measurement issues and policy implications. *Research Policy*. Volume 43, Issue 3. Pages 476-494 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2013.08.016> [in English]
12. Hutorov, A., Lupenko, Yu., Sherstiuk, S., Ponomarenko, Ye., Hutorova, O., Yermolenko, O. (2021). Innovative Potential of the Agrarian Sector of Ukraine: Forming and Efficiency of Realization. *TEM Journal*. Volume 10, Issue 3, Pages 1228-1238, ISSN 2217-8309, DOI: <https://doi.org/10.18421/TEM103-29> [in English]
13. European Patent Office. Patent applications to the European Patent Office by applicants' / inventors' country of residence. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_09_40/default/table?lang=en [in English]
14. Publications Office of the European Union. (2022). *Sustainable development in the European Union : Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU*. Luxembourg: Imprimeries Bietlot Freres., ISBN 978-92-76-46573-7, DOI: <https://doi.org/10.2785/313289> [in English]
15. Natsionalnyi orhan intelektualnoi vlasnosti. (2022). Richnyi zvit [Annual report]. Retrieved from <https://ukrpatent.org/atachs/Annual-Report-2022-web.pdf> [in Ukrainian]
16. Mamchur, V.A., Mazurenko, O.V., Stolyarchuk, N.M. (2023). Osoblyvosti rozvytku naukovo-innovatsiinoi spromozhnosti [Features of the development of scientific and innovative capacity]. In

- Rozvytok ahrarnoho sektoru ta silskykh terytorii v umovakh voiennoho stanu y poviennoho vidnovlennia* [Development of the agricultural sector and rural areas in the conditions of martial law and post-war reconstruction]. (pp. 199-221). Kyiv: NSC "IAE" [in Ukrainian]
17. Adamchuk, V.V., Guzevaty, O.Ye et al. (compilers). (2023). *Zvit pro diialnist Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy za 2022 rik* [Report on the activities of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine for 2022] Kyiv: "Agrarian Science" NAAS [in Ukrainian]
18. TO "Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovation". (2023). *Intelektualna vlasnist u tsyfrakh. Pokaznyky diialnosti u sferi intelektualnoi vlasnosti za I pivrichchia 2023 roku* [Intellectual property in numbers. Indicators of activity in the field of intellectual property for the first half of 2023]. Kyiv: TO "Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovation" Retrieved from <https://ukrpatent.org/atachs/IP-in-Figures-1H-2023-web.pdf> [in Ukrainian]
19. NAAS (2022). *Pro finansovi rezultaty NAAN za 2022 rik* [About the financial results of NAAS for 2022] Retrieved from http://naas.gov.ua/content/publiczna-informaciya/Vikoristannya_koshtiv_derj_budjetu/ [in Ukrainian]
20. NAAS (2022). *Pro finansove zabezpechennia ta vykorystannia koshtiv u 2021 rotsi v systemi NAAN Ukrainy* [About financial provision and use of funds in 2021 in the system of the National Academy of Sciences of Ukraine] Retrieved from: http://naas.gov.ua/content/publiczna-informaciya/Vikoristannya_koshtiv_derj_budjetu/ [in Ukrainian]
21. Pagliarino, E., Orlando, F., Vaglia, V. et al. (2020). Participatory research for sustainable agriculture: the case of the Italian agroecological rice network. *Eur J Futures Res.* №8, 7. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40309-020-00166-9> [in English]

УДК 330
А19

Acta Academiae Beregsasiensis. Economics : наук. журн. / редкол. : Р. Бачо, Н. Пойда-Носик, В. Макарович; Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці ІІ. Берегове, 2023. Вип. 4 (2023). 694 с. Текст укр., англ., угор.

ISSN 2786-6734 (Print)

ISSN 2786-6742 (Online)

Науковий журнал „Acta Academiae Beregsasiensis. Economics” розрахований на науковців, докторантів, аспірантів, практиків та широкого кола читачів, які цікавляться проблематикою в галузі економічних наук.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій покладається на авторів. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії.

Технічна редакція:
Вікторія МАКАРОВИЧ

Відповідальний за випуск:
Роберт БАЧО

Коректура англomовного тексту

Ніна ПОЙДА-НОСИК

Обкладинка:
Габор ПОТОКІ
УДК:

Бібліотечно-інформаційний центр «Опацої Черє Янош» при
Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці ІІ

**Публікація видання здійснюється за сприяння
Інституту Стратегічних Досліджень Угорщини.**

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №25089-15029Р від 08.11.2021 р.*

Засновник наукового журналу:

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ.

Адреса: 90202 м. Берегове, пл. Кошута, буд.6.

Офіційний сайт наукового журналу:

<https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe>

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ, 90202, м.Берегове, пл. Кошута, буд.6. (E-mail: aab-economics@kmf.org.ua), Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК №7637 від 19 липня 2022 р.

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м.Ужгород, 88000. E-mail: print@rik.com.ua). Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК5040 від 21 січня 2016 р.

Підписано до друку 20.12.2023.

Шрифт «Times New Roman».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м².

Друк цифровий. Ум. друк. арк. 47,76.Формат 70x100/16.

Замовл. №456. Тираж 50.